

I. ΓΕΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΑΚΙΝΩΣΗ

Εἰς τὸ 1^ο Πανελλήνιο Γεωγραφικὸ Συνέδριο

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΔΟΥΖΙΝΑ, Υποστρατήγου εα, Καθηγητοῦ τῆς Στρατιωτικῆς
Γεωγραφίας τῆς Σ.Σ.Ε.

ΘΕΜΑ: ΕΛΛΗΝΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ 18^{ου} ΑΙΩΝΑ

Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ὁ 18^{ος} Αἰώνας, ἡ Τελευταία δηλαδὴ προ τῆς Ἑλληνικῆς Επαναστάσεως Ἐκατονταετία, ἔχει χαρακτηρηιοθῆ, Ἱστορικά ὡς ὁ αἰώνας τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ὡς ἑκατονταετία στὴ διάρκειά τῆς ὁποίας ἐπεσυνέβησαν, στὸν Ἑρωπαϊκὸ καὶ στὸν Νέο Κόσμο, μεγάλης κλίμακας Κοινωνικὲς καὶ Πολιτικὲς μεταβολές.

Στὴν διάρκειά τοῦ ἰδίου Αἰώνα, συνεχίσθησαν καὶ Γεωγραφικὲς Ανακαλύψεις, ὅπως, ἐκεῖνης τοῦ Πλοιάρχου ΚΟΥΚ (1770), με τὴν ἀνακάλυψη καὶ ἐρεῦνηση τῆς Ἀνατολικῆς Ἀκτῆς τῆς Αυστραλίας, ποὺ ἀπὸ τὰ Χρόνια τοῦ Κλαύδιου Πτολεμαίου, ἡ Ἕπειρος αὐτὴ χαρακτηρίζετο ἀκόμη, κατὰ τὸ μεγαλύτερό τῆς μέρος TERRA INCOGNITA.

Στὸν Παγκόσμιον Χώρο, υπενθυμίζω μόνον-γιατὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα σημαντικὰ γεγονότα-Τὸν Πόλεμον τῆς Ἀνεξαρτησίας τῶν ΗΠΑ (1776) καὶ τὴν Γαλλικὴν Επανάστασιν (1789).

Στὸν Ἑλληνικὸ Γεωγραφικὸ Χώρο, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ευρφοκεταὶ ἤδη στὶς τέσσαρες περίπου ἑκατονταετίες κάτω ἀπὸ τὸν ἐξουθενωτικὸ τῆς Ζωῆς τοῦ Ἔθνους Ζυγὸ τῶν Τούρκων. Σὲ ὀρισμένα τμήματα, τοῦ Χώρου ἡ κατοχὴ ἐναλλάσσεται μεταξὺ Τούρκων καὶ Λατίνων, ὅπως ἡ Πελοπόννησος ποὺ ἐπανακτάται ἐκ Νέου ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1715, ὕστερα ἀπὸ μίαν 30χρο-νὴν περίπου, παραμονὴ τῶν Βενετῶν Κατακτητῶν.

Κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες αὐτὰς, τοῦ συνεχιζομένου σκληροῦ καὶ ἀπάνθρω-ποῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχομένην Επίδρασιν τοῦ Νεο-Ἑλληνικοῦ Διαφω-Ψηφιακὴ Βιβλιοθήκη Θεόφραστος - Τμήμα Γεωλογίας, Α.Π.Θ.

τισμού στο γένος των Υποδούλων Ελλήνων, στο διάστημα από το 1716 μέχρι το 1797, παρουσιάζονται σημαντικές Γεωγραφικές Εργασίες οκτώ (8) Ελλήνων, σε μορφή Τυπωμένων Γεωγραφικών Βιβλίων, στην Ελληνική Γλώσσα.

Οι Εργασίες αυτές, καλύπτουν τόσο του Ελληνικό όσο και του Ευρωπαϊκό, ως και των λοιπών γνωστών μέχρι τότε Ηπείρων, Γεωγραφικό χώρο. Το γεγονός, αυτό, της εκδόσεως, δηλαδή οκτώ (8) Γεωγραφικών Έργων, σε διάστημα ογδόντα ετών, μέσα στο 18^ο Αιώνα, είναι σημαντικό και άξιο μελέτης και Έρευνας. Γιατί, από την Περίοδο, του Βυζαντίου, αποτελούν τα πρώτα Γεωγραφικά Έργα, γραμμένα στην Ελληνική Γλώσσα, από Έλληνες συγγραφείς.

Οι Εργασίες αυτές των Ελλήνων, Γεωγράφων του 18^{ου} Αιώνα, παρουσιάζονται, με την Ανακοίνωση αυτή, με την Χρονολογική σειρά, εκδόσεως των. Δίδεται επίσης μια γενική και σύντομη Περίληψη (για τα περισσότερα έργα) του Περιεχομένου, κάθε Γεωγραφικού βιβλίου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΔΟΥΖΙΝΑΣ,
Ευγενίας 2,
Αμαρουσίο 15123,
Ελλάς

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΝΟΤΑΡΑ

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΤ., ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΤ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΤ', ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΤ' ΘΡΟΝΟΤ
ΤΩΝ ΓΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ, ΚΑΙ ΣΦΑΙΡΙΚΑ,

Αξίωσι του Έλλαμπράιτι, η Περιβλήπτι Κυρί

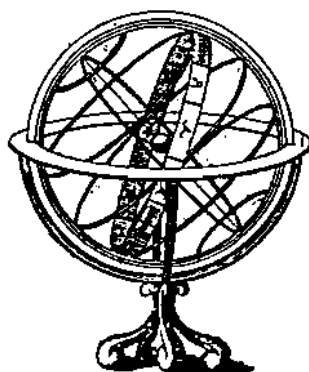
ΣΚΑΡΛΑΤΟΤ ΜΑΤΡΟΚΟΡΔΑΤΟΤ

Τιού Αξίεπρεπισάτι τῆ Τψηλοζίτι, Εύαβασάτι, η Σαφάίτι Κυρί Κυρί

ΓΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΤ ΜΑΤΡΟΚΟΡΔΑΤΟΤ

ΑΤΘΕΝΟΤ, ΚΑΙ ΗΤΕΜΩΝΟΙ ΠΑΪΣΙ ΟΥΤΓΙΡΟΒΑΛΧΑΣ.

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ, 1716.

(Εικ 1)

1. Έτος 1716

Ο Αρχιμανδρίτης ΧΡΥΣΙΑΝΘΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ εκ Πελοποννήσου, εκδίδει Βιβλίου, με τίτλον "Εισαγωγή εις τα Γεωγραφικά και τα σφαιρικά".

Παρίσι 1716.

Δύο χρόνια μετά, ακολουθεί η Β' Έκδοση, των Γεωγραφικών, στην Βενετία (1718)

Πρόκειται για εκδόσεις σε μεγάλο Σχήμα (Διαστάσεων 35X24 εκ.), με αξιόλογο κείμενο 184 Σελίδων. Το κείμενο χωρίζεται σε Πέντε Τμήματα, που εμπεριέχουν 20 Κεφάλαια. (Φωτογραφία του εξωφύλλου της Γεωγραφίας του Χ. Νοταρά, στην εικ.1)

Εις την 1η σελίδα, υπάρχει Χαλκογραφία του Αρχιμανδρίτου, και η Υδρογείος Σφαίρα, μετά μεταλλικού διαβήτου. Στην συνέχεια, παρατίθεται Παγκόσμιος χάρτης, (εικ.2). με τα δύο Ημι-σφαίρια, με τίτλο "ΠΙΝΑΞ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΤΗΣ ΤΕ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΑΠΑΣΗΣ ΕΓΝΩΣΜΕΝΗΣ ΓΗΣ... κλπ. Αναφέρει ότι για πρώτη φορά εκδίδεται στα Ελληνικά (Νυν το πρώτον Τύποις Ελληνικαίς εκδοθέν), εσχεδιάσθη εν Παταβίω το 1700.

Ενδιαφέρουσα είναι η κατανομή και η ονοματολογία Γεωγραφικών Διαμερισμάτων της Βαλκανικής. Το Δυροάχιον και η Αυλώνα λόγου χάριν, αναφέρονται ότι ανήκουν στο Γεωγραφικό Διαμέρισμα της Μακεδονίας.

Εις το 1ον Κεφάλαιο, ο Συγγραφέας, επεξηγεί τας διαφοράς μεταξύ Κοσμογραφίας, Γεωγραφίας, Χωρογραφίας και Τοπογραφίας.

Το 9ο Κεφ. έχει τίτλο "Διαίρεσις της Γής"

"..... Η Γή μερίζεται ιδίως εις τον Παλαιόν Κόσμον, εις τον Νέον και Άγνωστον. (συμπληρώνει δε ο Συγγραφέας). Άγνωστος είναι όλη η Γή περί τους πόλους"

Το 10ο Κεφάλαιον, έχει τίτλο: "Περί της Ευρώπης" - όρια της Ευρώπης".

Το 12ο (ΙΒ) Κεφάλαιον "Όρος της Ασίας", ο Νοταράς αναφέρει ότι ο Ηρόδοτος, στο βιβλίο του ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ, ότι η Ασία, έλαβε την επωνυμία απσ της Προμηθεως Γυναικός..... άλλοι απο Ασίου του Αυδού....."

Το 14ο Κεφάλαιο, φέρει τον τίτλο: "Σχέσιν έχουσιν αι τρεις ήπειροι, ήτοι η Ευρώπη, η Ασία και η Αφρική, προς τον κύκλον της Οικουμένης".

Το 15ο Κεφάλαιο: "Περί Αμερικής".

Το 16ο Κεφάλαιο αναφέρεται στην "Περιγραφή της Αμερικής".

Το 17ο Κεφάλαιο "Περί της Βορείου Αμερικής".

Το 19ο Κεφάλαιο έχει τίτλο "Διαίρεση της θαλάσσης".

Εις το τελευταίον κεφάλαιον του βιβλίου (σελίδες 163-176) δίδεται ο "Κατάλογος του Μήκους και του Πλάτους, των επισήμων πόλεων και νήσων, καθώς διά παραδόσεων ευρέθησαν εις τους Γεωγραφικούς πίνακας".

Η "Εισαγωγή εις τα Γεωγραφικά και Σφαιρικά" του Αρχιμανδρίτου Χ. Νοταρά-που αργότερα διετέλεσε και Πατριάρχης Ιεροσολύμων-αποτελεί-ένα αξιόλογο σύγγραμμα, περιγραφικής, Ιστορικής και Μαθηματικής Γεωγραφίας. Το πρώτο που εξεδόθη τον 18ο αιώνα. Υπήρξε ο προπομπός, του δευτέρου συγγράμματος, που η έκδοσή του ακολουθεί μετά 12 χρόνια, το 1728. Το έχει γράψει κι' αυτό ένας Ιερωμένος, ο Μητροπολίτης Αθηνών, Μελέτιος (1661-1714)

2. Έτος 1728

Μελέτιος Μητροπολίτης Αθηνών

Τίτλος: ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΠΑΛΑΙΑ και ΝΕΑ

Ο Συγγραφεύς: Είναι ο Μελέτιος Μήτρου που γεννήθηκε στα Γιάννενα της Ηπείρου το 1661 και πέθανε, σε ηλικία 53 ετών, το 1714.

Η Γεωγραφία του Μελετίου, θεωρείται το πρώτο συστηματικό, νεο-ελληνικό Γεωγραφικό κείμενο.

Την επωνυμία του "πρώτου συστηματικού Έλληνα Γεωγράφου" θα διεκδικούσε και τυπικά ο Μελέτιος, αφού η συγγραφή της Γεωγραφίας του, -προηγήθη και αυτού του Χ. Νοταρά "Εισαγωγή εις τα Γεωγραφικά" (το 1716)-αφού το κείμενο του έργου του ο Μελέτιος το είχε τελειώσει απο τα τέλη του 17ου αιώνα.

Τυπώθηκε δε 14 χρόνια, μετά τον θάνατό του, αφού προηγουμένες προσπάθειες του συγγραφέα για να το εκδόσει, δεν είχαν καρποφορήσει. Πιθανώς για οικονομικούς ή άλλους λόγους.

Αποτελείται από ένα επιβλητικό, μεγάλου σχήματος τόμο, διαστάσεων (Εικ.3) με κείμενο 714 (620 κυρίως κείμενο +12 εισαγωγή +82 ευρετήριο) σελίδων. Απ' αυτές το 1/4 περίπου 140 σελίδες έχουν αφιερωθεί στον ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ κεφάλαιον.

Στον τόμο αυτό ο αναγνώστης βρίσκει ύγλη για τις πρώτες αρχές της Γεωγραφίας, τους "Παλαιούς" τότε και νεώτερους Γεωγράφους, λεπτομερή περιγραφή των 5 Ηπείρων.

Διδακτικοί ήσαν οι στόχοι του Μελετίου, κατά την σύνθεση της Γεωγραφίας του. Αναφέρει: "...Πολλούς ιδών του ημετέρου γένους ολοτελώς εστερημένους απο το τοιούτον καλόν της Γεωγραφίας, και μάλιστα τινάς έχοντας το όνομα του Διδασκάλου...δεν ενώρκισα και ούτω κσιπάσας επέκεινα της οκταετηρίδος, συνέγραψα εν κοινή διαλέχτου, την παρούσαν Γεωγραφικήν βίβλον." Στο κείμενό του η Περιγραφή των τόπων εναλλάσσεται με την Ιστορική γνώση. Ο ίδιος απέδιδε ιδιαίτερη σημασία στην "Ιστορική Γεωγραφία".

80 χρόνια αργότερα ο Άγγλος Πλοίαρχος FRANCIS BEAUFORT, ο καταστάς διέθως γνωστός, με την επένδυση, μετρήσεως της εντάσεως των ανέμων, της περιοήμου κλίμακας BEAUFORT, αναφέρεται στον Μελέτιο. Σε υδρογραφική μελέτη, που εξέδωσε στο Λονδίνο, το 1808 για τις ακτές της Καραμανίας (Νοτίου Μικράς Ασίας) χρησιμοποιεί απόσπασμα απο την Γεωγραφία του Μελετίου που τον χαρακτηρίζει σαν σύγχρονο Έλληνα Γεωγράφο. Πράγματι θα εχρειάζετο πολύς χρόνος για να αναλυθή η Γεωγραφία Παλαιά και Νέα του Μελετίου, με το κείμενο των 718 περίπου σελίδων της. Αποτελεί πάντως, το σημαντικότερον Ελληνικό, Γεωγραφικό, Ντοκουμέντο των νεωτέρων χρόνων.

Η Β' έκδοση της Γεωγραφίας του Μελετίου πραγματοποιείται υπό του

Μ Ε Λ Ε Τ Ι Ο Υ

Γ Ε Ω Γ Ρ Α Φ Ι Α

ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ

Συλλεχθεῖσα ἐκ διαφόρων Συγγραφέων Παλαιῶν καὶ Νέων
καὶ ἐκ διαφόρων Ἐπιγραφῶν, ἢ ἐκ λίθων,
καὶ εἰς κοινῶν Διαλέκτων ἐκτεθεισα
χάσεν ἢ πολλὰν τοῦ
ἡμετέρας Γένους.

Π Ρ Ο Σ Φ Ω Ν Η Θ Ε Ξ Σ Α Δ Ε

Τῷ Ἐμπιστάτῳ καὶ Εὐγμεστάτῳ
Κυεῖφ Κυεῖφ.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΑΡΑΦΗ

Ταυτῷ ἔρωτον ἐκδοθῆσα τύποις, καὶ μετ'
ἐπιμελείας διορθωθεῖσα.

Ε Ν Ε Τ Ι Η Σ Ι αψκδ.

Παρεὶ Νικολάου Γλυκεῖ καὶ Ἰωάννινον.
Con Licenza de' Superiori, e Privilegio.

Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Θεοφύλακτος - Τμήμα Γεωλογίας, Α.Π.Θ.

Αυθιμου Γαζή, το 1808, στην Βενετία 80 δηλαδή χρόνια μετά την Α' έκδοση.

Από ότι γνωρίζει ο γράφων, υπάρχουν στην Ελλάδα δύο πρότυπα του οπανίου αυτού βιβλίου. Από (1) στην Εθνική και Γεννάδειο βιβλιοθήκες.

3. Έτος 1738

Μάρκος Αντώνιος Κατσαΐτης (1717-1787). Ευγενής εκ Ζακύνθου, όπως αυτοουστήνεται. Γράφει τέσσαρα (4) βιβλία Γεωγραφίας, όλα εις την Ιταλικήν γλώσσαν.

Το πρώτο βιβλίο του Μ.Α. CAZZAITTI, έχει τίτλο:

- α. "EGEOGRAFIA IN DIALOGO, CON MOLTISSIME NOTIZIE ISTORICHE, CRONOLOGICHE-Βενετία 1738. Δηλαδή:

"ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΔΙΑΛΟΓΟ ΚΑΙ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ".

Πρόκειται για βιβλίο, προοριζόμενο για μαθητές

- β. Ένα δεύτερο βιβλίο του, Γεωγραφικό, έχει τίτλο "Δύο ταξείδια στην Σιύρνη;" 1740-42.
- γ. Το τρίτο του βιβλίο, έχει τίτλο: "Ταξείδι στην Μολδοβλαχία" 1742.
- δ. Ένα τέταρτο βιβλίο του, με ταξιδιωτικές περιγραφές, έχει τίτλο: "Ταξίδια του 1742". Στο βιβλίο αυτό ο Κατσαΐτης μας δίνει Γεωγραφικές πληροφορίες, ενδιαφέρουσες για τα Βόρεια παράλια της Μ.Ασίας, την Παρτουίδα και την Κωνσταντινούπολη.

Από τα τέσσερα αυτά Γεωγραφικά βιβλία, του Α. Κατσαΐτη, η EGEOGRAFIA IN DIALOGO, δεν έχει μεταφραστή. Αντίθετα τα 3 ταξιδιωτικά του βιβλία μεταφράσθηκαν στα Ελληνικά, στην περίοδο 1972-1974, υπό του Φιλίππου Φάλλου.

4. Ένδεκα περίπου χρόνια μετά την έκδοση των έργων του Α. Κατσαΐτη, το 1749 εκδίδεται στη Βενετία "η Μαθηματική οδός", έργον εις 4 τόμους, μετα-

φρασθέν από τα Λατινικά του Λογίου και Κληρικού και Μεγάλου διδασκάλου του Γένους, του Ανθρακίτη Μεθοδίου.

Εις τον τρίτον τόμον του έργου, περιέχεται "Γεωγραφία θεωρητική".

Η "Μαθηματική οδός" εξεδόθη, ανεπτυγμένη μετά τον θάνατο του Ανθρακίτη, υπό του μαθητού του και Ιερωμένου Βασιλοπούλου Μπαλάνου.

ΕΝΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

5. Έτος 1760

Γεώργιος Φατζέας, "Ιερεύς εκ Κυθήρων" εκδίδει στην Βενετία
Τίτλος: Γραμματική Γεωγραφική, Βενετία.

Πρόκειται για έργο αποτελούμενο από (3) τόμους μικρού σχήματος, και απευθύνεται στην νέα Γενεά των Ελλήνων. Γράφει ο Συγγραφεύς Γ. Φατζέας: "Η προθυμία που έχω να ωφελήσω καθ'οιονδήποτε τρόπον τους νέους του Γένους μου....."

Περιεχόμενο και πηγαί του έργου. Ο Γεώργιος Φατζέας, θα αναζητήση και θα επιλέξη, ανάμεσα σε ξένα Γεωγραφικά βιβλία, ένα Αγγλικό, που κι αυτό έχει μεταφρασθεί, σε άλλες ξένες γλώσσες και στα Ιταλικά. Από τα Ιταλικά ο Φατζέας το μεταφέρει στα Ελληνικά. Δεν αρκείται όμως στο ξένο κείμενο. Το εμπλουτίζει με τα επί πλέον στοιχεία που τα αντλεί από άλλες πηγές ή από προσωπική εμπειρία και γνώση. Οι παρομβάσεις του στο ξένο Γεωγραφικό κείμενο, τον παρουσιάζει να είναι προικτισμένος με κριτική διάθεση και επιστημονική ευσυνειδησία.

6. Έτος 1781

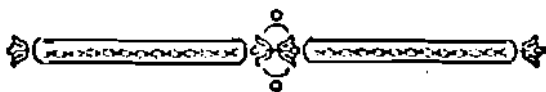
Ιώσηπος Μοισιόδικας

"Ιεροδιάκονος"

Τίτλος: Θεωρία της Γεωγραφίας, (εικ. 4).

Θ Ε Ω Ρ Γ Α
 Τ Η Σ
 Γ Ε Ω Γ Ρ Α Φ Ι Α Σ,
 Σ Τ Ν Τ Ε Θ Ε Ι Γ Σ Α Τ Π Ο
 Ί Ω Σ Η Π Ο Υ Τ Ο Υ Μ Ο Ι Σ Ι Ο Δ Α Κ Ο Σ
 Τ Η Σ Ο Π Ο Ρ Α

Ἐπισημειώθη πρῶτον μὲν Μία Ἐκθεσις τῶν Κυριω-
 τέρων Προβλημάτων τῆς Γεωγραφίας ἐν εἰδει Ἐπι-
 γωγῆς : δεύτερον δὲ Μία Ἐκθεσις τῶ Πολιτικῶ
 Ἐνιαυτῶ, ἢ τῶ Καλενδαρίῳ, ἐν εἰδει Προσχετήματος.

Ἐκδοθεῖσσι πῶν τῶ πρῶτον

Ἐν τῇ Ὀνιένῃ τῆς Ἀσσίας, 1781.

Παρεδ τῷ Ἐυγενεῖ, καὶ Ἀυτοκρατορικῶ ἢ Βασιλικῶ
 Τυπογράφῳ Ἰωάννῃ Θωμᾷ τῷ ἀπὸ Τρατίνης.

"Εκδοθείσα νυν το πρώτον εν τη Ουιέννη της Αυστρίας, 1781."

Περιεχόμενον: Γράφει στο λιτό εξαίρετο "Προοίμιον", όπου παραθέτει την ακόλουθον διαίρεση της Γεωγραφίας:

"Τέσσαρα είναι τα ολικώτερα μέρη, εν τοις οποίοις συνολούται το όλον της Γεωγραφίας".

1.-Το θεωρητικόν, 2.- το φυσικόν, 3.-το στρατιωτικόν, 4.-το πολιτικόν. Και επεξηγεί για το δικό του έργο:

"...Η παρούσα πραγματεία, ήτις έχει υποκείμενο καθ'εαυτό το πρώτον, (δηλ. το θεωρητικόν), άπτεται με του δευτέρου και του τρίτου ομοσούν, του τετάρτου όμως δεν άπτεται μήτε επί ποσού....".

Σε άλλο σημείο, μας λέγει ότι το βιβλίο του αυτό, εσχεδιάσθη, επιδιωρθώθη και ετυπώθη μέσα σε 8 μήνες και ότι αποτελεί μέρος της προσπάθειάς του να δώσει στα σχολεία, κείμενο των "Φυσικών Επιστημών".

Στη θεωρία της Γεωγραφίας, που αποτελείται από 223 σελίδες και 4 σχεδιαγράμματα ο Μοισιοδάκας, χαράζει νέους δρόμους στην νεο-Ελληνική παιδεία. Το βιβλίο του όπως σημειώνει, η φιλόλογος Κα. Αικατερίνη Κουμαριανού, γράφτηκε για να εξυπηρετήση όχι απλά σκοπούς μορφωτικούς, σε μια γενική και απρόσωπη έννοια αλλά σκοπούς καθ'αυτό σχολικούς.

7. Νεωτερική Γεωγραφία (1791)

Την προσπάθεια αυτή του Μοισιοδάκα συνεχίζουν οι νεώτεροι του Κωνσταντός και Φιλιππίδης, που θα εκδόσουν κείμενα των φυσικών επιστημών για σχολική χρήση.

Το 1791 ο Δαυιήλ Φιλιππίδης, Ιερομοναχός και ο Γρηγ. Κωνοταντός, Ιεροδιάκονος, γεννημένοι στις Μηλίες του Πηλίου εκδίδουν στην Βιέννη την Νεωτερική Γεωγραφία. Και οι δύο έχουνοσπουδάσει αρχικά δάσκαλοι στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και αργότερα φυσικές επιστήμες-Μαθηματικά και

Αστρονομία, στο Παρίσι, ο Φιλιππίδης και στην Πάδοβα της Ιταλίας ο Κωνσταντίνος.

Η ΝΕΩΤΕΡΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ αποτελείται από ένα τόμο (σελ.648) που περιλαμβάνει όπως αναφέρεται, την "Ευρωπαϊκή Τουρκία, Ιταλία, Σπάνια, Πορτογαλία και Φράντζα". Δύο (2) ακόμη τόμοι, έτριοιμοι αλλά σε χειρόγραφο μορφή, κήκαν σε πυρκαϊά το 1795 στην Κων/πολη, στο σπίτι του Φιλιππίδη.

Έτσι το Γεωγραφικό έργο των Δημητριάδων έμεινε ανολοκλήρωτο.

Ως βοήθημα έχουν την GEOGR.MODERNE (3 τόμοι 1782) και GEOGR. ANCIENNE που συνιστούσαν την ENCYCLOPEDIE METHODIQUE του RANCKOUSKE.

Η νεωτερική Γεωγραφία, εκτός του καθαρώς επιστημονικού Γεωγραφικού περιεχομένου της παρουσιάζει και σημαντική αξία ως νεο-ελληνικό κείμενο. (Νεωτερική = Σύγχρονος)

Πρώτος ο Μηλιαράκης επεσήμανε στα νεωτ. χρόνια την αξία της νεωτερικής Γεωγραφίας παρουσιάζοντας το βιβλίο στο περιοδικό "Εοτία" το (1885).

Μεταξύ των άλλων τονίζει: "Δεν πρόκειται περί Γεωγραφίας των συήθων, αλλά περί βιβλίου μοναδικόν εις την νέαν Ελληνική φιλολογίαν."

Ο Κ. Δημαράς: "Κείμενο φτωχόν σχεδόν ισάξιο να συγκριθί με το υπόμνημα του Κοραή και σχεδόν ιοάτιμα με την "Νομαρχία" (κείμενο πρὸς τους Έλληνας στις αρχές του 19ου αιώνα) πρὸ της επαναστάσεως του 1821.

8. Η ΧΑΡΤΑ της Ελλάδος (1796-1797)

Η χάρτα της Ελλάδος, του Ρήγα Βελεστινλή είναι το τελευταίο Γεωγραφικό έργο, που μας δίνει ο 18ος αιώνας.

Πρόκειται χωρίς αμφιβολία για έργο σημαντικής Γεωγραφικής-Εθνολογικής αλλά και πολιτικής σημασίας.

Πράγματι το 1797 ο Ρήγας Βελεστινλής ο Θετταλός, (όπως υπογράφεται) εκδίδει στην Βιέννη τον Χάρτη της Ελλάδος, εις τον οποίον περιέχονται, αι

νήσοι αυτών και μέρος των εις την Ευρώπην και Μικράν Ασίαν πολυαριθμων πολυαριθμων αποικιών αυτής¹.

Ο Χάρτης αποτελείται απο (12) φύλλα. Κάθε φύλλο έχει διαστάσεις 70X52 εκατοστά (περίπου). Ενωμένα τα (12) φύλλα συνθέτουν ένα μεγάλο διαστάσεων χάρτη μεγέθους 2,10 μ.(ύψος) επί 2,07 μ.(πλάτος), πού περιέχει Γεωγραφική έκταση που υπερβαίνει τα 700.000 χλμ²

Ως βόρειο όριο της έκτασης αυτής είναι η ποτάμια γραμμή του Σαού-Δούναβη μέχρι των εκβολών του στη Μαύρη θάλασσα και εμπεριέχει βόρεια της γραμμής αυτής την οροσειρά των Κάρπαθων και την περιοχή της Δακίας.

Το Ανατολικό όριο του χάρτη στοιχίζεται απο τον Εύξεινο Πόντο και την γραμμή των ορέων της Λυκίας μέχρι της Μεσογείου θαλάσσης ανατολικά του Καστελόριζου.

Νότια στοιχίζεται απο το Αιβυκό πέλαγος, την Γαύδο και την Κρήτη.

Αυτικά, από την γραμμή των νήσων της Αδριατικής έναντι των ακτών της Δαλματίας, του Ιονίου πελάγους μέχρι των δυτικών ακτών της Κρήτης.

Είναι ενδιαφέρον και τονίζεται, εδώ ότι η Χάρτα του Ρ. Φερραίου ο Χάρτης αυτής της Ελλάδος, είναι ο πρώτος χάρτης στην Ελληνική Γλώσσα. Στο διάστημα απο της πτώσεως της Κων/λεως μέχρι και του τέλους του 18ου αιώνα-στο διάστημα αυτό των 4 αιώνων-έχουν εκδοθη αρκετοί χάρτες με απεικόνιση γενική της Ελλάδος, των νήσων του Αιγαίου-του Ιονίου και της Κρήτης, όλοι όμως οι χάρτες, είναι γραμμένοι με Λατινικά (Αγγλικά-Γαλλικά-Λατινικά γράμματα).

- Αποτελεί μνημειώδες χαρτογραφικό έργο που απέβλεπε στην εθνική αφύπνιση των υποδούλων Ελλήνων κυρίως και δευτερευόντως των άλλων λαών της Βαλκανικής. Ο τίτλος της Χάρτας το μαρτυρεί.

Η Χάρτα, σήμερα εξακολουθεί να αποτελεί ρωμαίο Γεωγραφικό εργαλείο, συγκρίσεως της τότε μορφής Βαλκανικής με την σημερινή, σε ότι α-

φορά τις Γεωγραφικές περιοχές της, την ονομασία τους, τότε και τώρα την επί του χώρου κατανομή λαών και εθνών, τα τοπωνύμια, την υδρογραφία και ορογραφία τους.

Βασικά όμως ο Ρήγας πιστεύει ότι τα σύνορα του τότε Ελληνισμού, έχουν βόρειο όριο τον Δούναβη.

ABSTRACT

The subject of this presentation, on the occasion of the 1st Panhellenic Geographical Congress is:

"GREEK GEOGRAPHERS OF THE 18th CENTURY."

It outlines the almost unknown up to now, to most of us, Geographical works of eight prominent Greeks between 1716 until the 1791. Years in which the Greek Nation still remains in slavery under the tough Turkish Ottoman Occupation.

The Geographical Editions are by Chronological sequence, as follow.

- 1.- 1716 by CHRYSANTHOS NOTARAS "INTRODUCTION TO GEOGRAPHY"(VIENNA)
- 2.- 1728 by MELETIOS, Bishop of Athens "OLD AND NEW GEOGRAPHY"(Venice).
- 3.- 1738-1742 Marco A. CAZZAITTI four Geography books (in Italian Lang).
- 4.- 1749 *ANTHRACITES METH and VASILOPOULOS BAS. "THEORITICAL GEOGRAPHY" (Venice).
- 5.- 1760 GEORGE FATZEAS "GEOGRAPHICAL GRAMMAR" (Venice).
- 6.- 1781 MOISICDAX IOSIPOS "THEORY OF GEOGRAPHY" (Wien).
- 7.- 1791 PHILIPIDES D and KONSTANTAS GREG. "MODERN GEOGRAPHY" (Wien)
- 8.- 1797 MAP OF HELLAS (Χάρτης της Ελλάδος) Famous Cartographical, Political and Ethnological Work, (Dim. 2, 10X2, 07 m) (Wien). (by RIGAS PHERAIOS).

GEORGE A. DOYZINAS
 Prof. Military Geography
 2 Evgenias str-AMAROYSIO 15123
 GREECE